

ԱՆՕՐԻՆԱԿԱՆ ՄԻԳՐԱՑԻԱՅԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՑԱՆ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՄԴՈՒԹՅԱՆ

ՍԵՐԳԵՅ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ , ՆԱՐԵԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Երևանի պետական համալսարան

Հոդվածում քննարկվում են անօրինական միգրացիայի կազմակերպման համար արտասահմանյան մի շարք երկրների քրեական օրենսդրությամբ պատասխանատվություն սահմանող նորմերի հիմնական առանձնահատկությունները: Այդ կապակցությամբ հեղինակներն անդրադառնում են Եվրասիական տնտեսական միության (ԵԱՏՄ), Եվրոպական միության (ԵՄ) պետությունների, ինչպես նաև արտասահմանյան այլ երկրների (մասնավորապես՝ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների, Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության, Մեծ Բրիտանիայի, Կանադայի, Ավստրալիայի, Իրանի Իսլամական Հանրապետության) իրավական համապատասխան ակտերի վերլուծությանը:

Մասնավորապես ընդգծվում է, որ, ի տարբերություն Եվրասիական տնտեսական միության անդամ պետությունների, արտասահմանյան հիշատակված երկրների մեծ մասում քննարկվող հանցագործության համար պատասխանատվություն է սահմանվում ոչ միայն քրեական օրենսգրքով, այլև հասարակական հարաբերությունների առանձին ոլորտներ կարգավորող նորմատիվ իրավական այլ ակտերով:

* **Սերգեյ Առաքելյան** – իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, ՀՀ արդարադատության ակադեմիայի ռեկտոր, ԵՊՀ քրեական իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսոր

Сергей Аракелян – доктор юридических наук, ректор академии юстиции РА, профессор кафедры уголовного права ЕГУ

Sergey Araqelyan – Doctor of Legal Sciences, Rector of the Academy of Justice of the RA, Professor at YSU Chair of Criminal Law

Էլ. փոստ՝ sarakelyan@ysu.am, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0509-7633>.

Նարեկ Հարությունյան – ԵՊՀ քրեական իրավունքի ամբիոնի հայցորդ, ՀՀ քննչական կոմիտեի Երևան քաղաքի քննչական վարչության Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների քննչական առաջին բաժնի քննիչ, երրորդ դասի խորհրդական

Нарек Арутюнян – Соискатель кафедры уголовного права ЕГУ, следователь 1-го следственного отдела административных районов Кентрон и Норк-Мараш следственного управления города Еревана Следственного комитета РА, советник 3-го класса

Narek Harutyunyan – Applicant at YSU Chair of Criminal Law, Investigator of the 1st Investigation Division of Kentron and Nork-Marash Administrative Districts of the Investigation Department of Yerevan City of the RA Investigative Committee, 3rd Class Counselor

Էլ. փոստ՝ narek.har.v@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6126-6673>.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Ստացվել է՝ 13.09.2024

Գրախոսվել է՝ 24.10.2024

Հաստատվել է՝ 15.12.2024

© The Author(s) 2024

Բացի դրանից, հողվածի հեղինակները հատուկ ուշադրություն են հրավիրում նաև այն հանգամանքին, որ Հայաստանի Հանրապետության հարևան Իրանի Իսլամական Հանրապետության «Իսլամական քրեական պատիժների մասին» օրենքը չի պարունակում անօրինական միգրացիայի կազմակերպման համար պատասխանատվություն սահմանող իրավակարգավորում: Այդ կապակցությամբ ընդգծվում է, որ տվյալ երկիրը դասվում է այն պետությունների շարքին, որտեղ անօրինական միգրացիայի կազմակերպումը չի դիտարկվում որպես հանրորեն վտանգավոր, հանցավոր երևույթ:

Բանալի բառեր - անօրինական միգրացիա, անօրինական միգրացիայի կազմակերպում, քրեական օրենսգիրք, հանցագործություն, քրեական պատասխանատվություն, պատիժ, արտասահմանյան երկրների քրեական օրենսդրություն

Ներածություն

Ժամանակակից աշխարհում միգրացիոն գործընթացները ձեռք են բերել վերազգային բնույթ: Դրանք սկսել են ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական ազդեցություն ունենալ բազմաթիվ պետությունների վրա: Բնակչության բնական միգրացիան մի կողմից յուրաքանչյուր մարդու իրավունքն է, իսկ մյուս կողմից՝ գործնականում զգալի նշանակություն ունի ցանկացած պետության (որի վրա տարածվում է) սոցիալական, տնտեսական, ժողովրդագրական զարգացման համար և էապես ազդում է համապատասխան երկրների գործընկերային հարաբերությունների վրա¹:

Միավորված ազգերի կազմակերպության տվյալներով օրեցօր ահագնացող միգրացիոն գործընթացներում ներգրավված է 218 երկիր: ՄԱԿ-ի Միգրացիայի միջազգային կազմակերպության կանխատեսման համաձայն՝ մինչև 2030 թվականը մոլորակի բնակչության միգրացիոն ակտիվության ցուցանիշը կկազմի 300 միլիոն մարդ²:

Այդ կապակցությամբ հարկ է նշել, որ, օրինական միգրացիայի լայնածավալ տարածումից բացի, ժամանակակից աշխարհում արձանագրվում է նաև այդ երևույթի անօրինական դրսևորումների կայուն աճ: Դրանով պայմանավորված՝ համապատասխան հասարակություններում խորանում է այն հիմնավոր մտահոգությունը, որ շարունակաբար սրվում են սոցիալական, մշակութային, կրոնական աղապտացման, բռնությամբ կատարվող և շահադիտական հանցագործությունների ու հանցավոր այլ դրսևորումների (այդ թվում՝ հանցավոր եկամուտների օրինականացման, կեղծ փաստաթղթերի պատրաստման, օգտագործման և իրացման) աճի հետ կապված խնդիրները³:

¹ Sté u Букалерева Л. А., Угорова Т.Н. Трансграничное перемещение нелегальных мигрантов: особенности уголовно-правового противодействия в странах Евросоюза // Ученые труды Российской академии адвокатуры и нотариата. № 4(67), 2022, էջեր 59-60:

² Sté u Долгова Н. С. Незаконная миграция: актуальные проблемы борьбы в современных условиях. М.: Феникс, 2015, էջ 4:

³ Sté u Кузнецова Н. В. Особенности уголовно-правового противодействия контрабанде мигрантов в

Փորձագետների գնահատմամբ՝ անօրինական միգրացիայի առավել վտանգավոր դրսևորումներ են դրա կազմակերպված ձևերը, որոնք կապված են վերազգային հանցավոր խմբերի գործունեության հետ: Ընդ որում, դրանցից գոյացող հսկայական հանցավոր եկամուտները համադրելի են թմրամիջոցների և զենքի ապօրինի շրջանառությունից առաջացողների հետ: Մասնավորապես, մասնագետների հաշվարկներով անօրինական միգրացիայի կազմակերպմամբ զբաղվող վերազգային հանցավոր խմբերի տարեկան եկամուտների չափը գերազանցում է 12 միլիարդ ԱՄՆ դոլարը⁴:

Քննարկվող բացասական երևույթի դեմ արդյունավետ պայքարի իրավական ապահովման տեսանկյունից, միջազգային իրավական համապատասխան փաստաթղթերից բացի, հատկապես կարևորվում են անօրինական միգրացիայի տարբեր դրսևորումներին հակազդելուն ուղղված ներպետական օրենսդրական կարգավորումները: Ընդ որում, արտասահմանյան երկրների օրենսդրական ակտերն այդ առումով աչքի են ընկնում միգրացիոն կանոնների խախտման քրեականացման տարբեր աստիճանով:

Հիմնական հետազոտություն

Մեր հետազոտության շրջանակներում այդ կապակցությամբ հարկ ենք համարում անդրադառնալ Եվրասիական տնտեսական միության (այսուհետ՝ ԵԱՏՄ), Եվրոպական միության (այսուհետ՝ ԵՄ) պետություններում, ինչպես նաև արտասահմանյան այլ երկրներում (ԱՄՆ, ՉԺՀ, Մեծ Բրիտանիա, Կանադա, Ավստրալիա և այլն) առկա քրեաիրավական համապատասխան կարգավորումների վերլուծությանը: Ընդ որում, ի տարբերություն ԵԱՏՄ երկրների, որոնց պարագայում հանցակազմ, պատիժ կամ քրեաիրավական ներգործության այլ միջոց նախատեսող նորմերը կարող են կիրառվել միայն քրեական օրենսգրքում ընդգրկվելուց հետո, թե՛ ռոմանագերմանական և թե՛ անգլոսաքսոնական իրավական ընտանիքների երկրների մեծ մասում գործում են նաև առանձին ոլորտներ կարգավորող այլ (ճյուղային) նորմատիվ իրավական ակտեր, որոնք նաև քրեական պատասխանատվություն են սահմանում դրանցում նախատեսված արգելքները խախտելու համար⁵:

отдельных европейских странах // Материалы XXI Международной научно–практической конференции СибЮИ МВД России. Красноярск, 2018, էջ 151:

⁴ Տե՛ս, օրինակ՝ **Самойлюк Н. В.** Уголовно-правовая характеристика организации незаконной миграции // Миграционное право. 2009, № 4, էջ 7:

⁵ Այդ մասին առավել մանրամասն տե՛ս, օրինակ՝ **Артемов В. Ю., Власов И. С., Голованова Н. А. и др.**, Миграция и преступность: сравнительно-правовой анализ: Монография / Отв. ред. И.С. Власов, Н.А. Голованова. М.: ИЗиСП, Контракт, 2012 // СПС «КонсультантПлюс», **Краснов А. Ю.**, Государственная политика противодействия незаконной миграции: Дис. ... канд. полит. наук. М., 2010, էջեր 110-128, **Животовская И. Г.** Италия: опыт борьбы с нелегальной иммиграцией. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.perspektivy.info/rus/gos/italija_opyt_borby_s_nelegalnoj_immigracijej_2012-01-13.htm

ԵՍՏՄ-ն, ինչպես հայտնի է, միջազգային իրավասուբյեկտությամբ օժտված տարածաշրջանային տնտեսական ինտեգրման միջազգային կազմակերպություն է, որը ներկա պայմաններում միավորում է Հայաստանի Հանրապետությունը, Բելառուսի Հանրապետությունը, Ղազախստանի Հանրապետությունը, Ղրղզստանի Հանրապետությունը և Ռուսաստանի Դաշնությունը:

Բելառուսի Հանրապետությունում անօրինական միգրացիայի կազմակերպման համար պատասխանատվություն է նախատեսված քրեական օրենսգրքի հոդված 371¹-ով⁶, որի 1-ին մասի համաձայն տվյալ արարքը բնորոշվում է հետևյալ կերպ. «Օտարերկրյա քաղաքացիների կամ քաղաքացիություն չունեցող անձանց ապօրինի մուտքը Բելառուսի Հանրապետություն, Բելառուսի Հանրապետությունում նրանց գտնվելը կամ Բելառուսի Հանրապետության տարածքով նրանց տեղափոխումը (տարանցումը) կազմակերպելը կամ ղեկավարելը կամ դրան նպաստելը»: Այդ արարքի համար որպես պատիժ նախատեսված է կալանքը՝ 1-3 ամիս ժամկետով, կամ ազատության սահմանափակումը՝ մինչև 5 տարի ժամկետով, կամ ազատազրկումը՝ նույն ժամկետով:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասն առավել խիստ պատասխանատվություն է սահմանում անօրինական միգրացիայի կազմակերպման համար, որը կատարվել է օտարերկրյա քաղաքացիների կամ քաղաքացիություն չունեցող անձանց կյանքի կամ առողջության համար վտանգավոր եղանակով կամ կապված է նրանց նկատմամբ դաժան կամ նրանց պատիվն ու արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի հետ կամ կատարվել է կրկին անգամ կամ խմբի կողմից նախնական համաձայնությամբ կամ պաշտոնատար անձի կողմից՝ իր պաշտոնական դիրքն օգտագործելով: Քննարկվող արարքը նշված ծանրացուցիչ հանգամանքներում կատարելը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ 3-7 տարի ժամկետով, և տուգանքով կամ առանց դրա:

Վերը ներկայացված իրավակարգավորումներից կարելի է հետևություն անել, որ Բելառուսի Հանրապետությունում քննարկվող հանցագործությունը ենթադրում է միայն օտարերկրյա քաղաքացիների կամ քաղաքացիություն չունեցող անձանց ապօրինի մուտքը ԲՀ, ԲՀ-ում նրանց գտնվելը կամ ԲՀ տարածքով նրանց տեղափոխումը (տարանցումը) կազմակերպելու հետ կապված դրսևորումները: Ընդ որում, քրեաիրավական որևէ նշանակություն չունեն հանցագործության շարժառիթը, նպատակը և եղանակը: Այսինքն՝ անձի (անկախ քաղաքացիությունից կամ դրա բացակայությունից) ելքը ԲՀ-ից, նրա օտարերկրյա պետություն մուտքը կամ օտարերկրյա պետությունում գտնվելն ապօրինի կազմակերպելը չի կարող պատասխանատվություն առաջացնել տվյալ երկրի քրեական օրենսգրքի հոդված 371¹-ով, ինչին դժվար է համաձայնել:

⁶ Ст' u Уголовный Кодекс Республики Беларусь от 09.07.1999 № 275-3 (с изм. и доп. от 14.03.2023) // <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275>

Ղազախստանի Հանրապետությունում անօրինական միգրացիայի կազմակերպման համար պատասխանատվություն է նախատեսված քրեական օրենսգրքի հոդված 394-ով⁷, որի 1-ին մասի համաձայն՝ տվյալ արարքը բնորոշվում է հետևյալ կերպ. «Տրանսպորտային միջոց կամ կեղծ փաստաթուղթ կամ բնակելի կամ այլ տարածք տրամադրելու, ինչպես նաև քաղաքացիներին, օտարերկրացիներին կամ քաղաքացիություն չունեցող անձանց Ղազախստանի Հանրապետություն ապօրինի մուտքի կամ ելքի կամ Ղազախստանի Հանրապետության տարածքով ապօրինի տեղաշարժվելու համար այլ ծառայություններ մատուցելու միջոցով անօրինական միգրացիա կազմակերպելը»։ Այս հանցագործությունը պատժվում է տուգանքով՝ մինչև 2 հազար ամսական հաշվարկային ցուցանիշների չափով, կամ ուղղիչ աշխատանքներով՝ նույն չափով, կամ հանրային աշխատանքների ներգրավելով՝ մինչև 600 ժամ տևողությամբ, կամ ազատության սահմանափակմամբ՝ մինչև 2 տարի ժամկետով, կամ ազատազրկմամբ՝ նույն ժամկետով, և գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասն առավել խիստ պատասխանատվություն է սահմանում անօրինական միգրացիայի կազմակերպման համար, որը կատարվել է անձի կողմից՝ իր ծառայողական լիազորություններն օգտագործելով, կամ մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ: Հանցանքը նշված ծանրացուցիչ հանգամանքներով կատարելը պատժվում է տուգանքով՝ մինչև 5 հազար ամսական հաշվարկային ցուցանիշների չափով, կամ ուղղիչ աշխատանքներով՝ նույն չափով, կամ հանրային աշխատանքների ներգրավելով՝ մինչև 1200 ժամ տևողությամբ, կամ ազատության սահմանափակմամբ՝ մինչև 5 տարի ժամկետով, կամ ազատազրկմամբ՝ նույն ժամկետով՝ մինչև 3 տարի ժամկետով որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով կամ առանց դրա, և գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա:

Նշված հոդվածի 3-րդ մասն առավել խիստ պատասխանատվություն է սահմանում անօրինական միգրացիայի կազմակերպման համար, որը կատարվել է հանցավոր խմբի (Ղազախստանի Հանրապետության քր. օր.-ի հոդված 31-ի 3-րդ մասի համաձայն՝ հանցակցության առավել վտանգավոր ձևն է – Ս.Ա., Ն.Հ.) կողմից: Հանցանքը տվյալ առավել ծանրացուցիչ հանգամանքով կատարելը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ 3-7 տարի ժամկետով, և գույքի բռնագրավմամբ կամ առանց դրա:

Ներկայացված իրավակարգավորումների վերլուծությունը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ Ղազախստանի Հանրապետության քրեական օրենսդրությամբ, նախ, քննարկվող հանցագործությունն առավել մանրամասն է նկարագրված: Մասնավորապես, հոդված 394-ի 1-ին մասը նախատեսում է անօրինական միգրացիայի կազմակերպման առավել տարածված եղանակները՝

⁷ Ст' u Уголовный Кодекс Республики Казахстан от 03.07.2014 г. № 226–V (с изм. и доп. от 12.09.2023 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252

տրանսպորտային միջոց կամ կեղծ փաստաթուղթ կամ բնակելի կամ այլ տարածք տրամադրելը: Ավելին, դրանց ցանկը սպառնիչ չէ. մատնանշված է նաև երկիր ապօրինի մուտքի կամ ելքի կամ երկրի տարածքով ապօրինի տեղաշարժվելու համար այլ ծառայություններ մատուցելը: Ընդ որում, նշված հոդվածով պատասխանատվություն է նախատեսվում ոչ միայն օտարերկրա քաղաքացիների կամ քաղաքացիություն չունեցող անձանց, այլև Ղազախստանի քաղաքացիների անօրինական միգրացիան կազմակերպելու համար: Նման մոտեցումը, կարծում ենք, լիովին արդարացված է:

Բացի դրանից, Ղազախստանի Հանրապետության քրեական օրենսդրությամբ նախատեսված են ինչպես ծանրացուցիչ, այնպես էլ առավել ծանրացուցիչ մի շարք հանգամանքներ, որոնք բխում են միջազգային իրավական համապատասխան կարգավորումներից: Ընդ որում, դա նաև համապատասխան սանկցիաների տարբերակված նախատեսման հիմք է հանդիսացել, ինչը ևս, մեր կարծիքով, լիովին արդարացված է: Մինևույն ժամանակ, սակայն, տվյալ երկրի քրեական օրենսգիրքը պատասխանատվություն չի նախատեսում անձի (անկախ քաղաքացիությունից կամ դրա բացակայությունից)՝ օտարերկրյա պետություն մուտքը կամ օտարերկրյա պետությունում նրա գտնվելն ապօրինի կազմակերպելու համար, ինչին դժվար է համաձայնել:

Ղրղզստանի Հանրապետությունում, ի տարբերություն ԵԱՏՄ այլ պետությունների քրեական օրենսդրության, որտեղ քննարկվող հանցագործությունը տեղ է գտել «Կառավարման կարգի դեմ ուղղված» հանցավոր արարքների շարքում, անօրինական միգրացիայի կազմակերպումը նախատեսված է «Մարդու անձնական ազատության դեմ ուղղված հանցագործություններ» վերտառությամբ գլուխ 25-ում: Այդ հանցագործության համար պատասխանատվություն է նախատեսված Ղրղզստանի Հանրապետության քր. օր.-ի հոդված 168-ով⁸, որի 1-ին մասի համաձայն՝ տվյալ արարքը բնորոշվում է հետևյալ կերպ. «Օգուտ ստանալու նպատակով» կամ առանց դրա անօրինական միգրացիա կազմակերպելը կամ միգրանտներին, օտարերկրյա քաղաքացիներին և քաղաքացիություն չունեցող անձանց ապօրինի ներկրելը կամ արտահանելը կամ տրանսպորտային միջոց կամ կեղծ փաստաթուղթ կամ բնակելի կամ այլ տարածք տրամադրելը, ինչպես նաև Ղրղզստանի Հանրապետություն ապօրինի մուտքի կամ ելքի կամ Ղրղզստանի Հանրապետության տարածքով ապօրինի տեղաշարժվելու կամ տարանցման համար այլ ծառայություններ մատուցելը»: Այդ հանցագործությունը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ 3-5 տարի ժամկետով, և որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկվելով՝ մինչև 3 տարի ժամկետով:

Նշված հոդվածի 2-րդ մասն առավել խիստ պատասխանատվություն է

⁸ Ст. 168 Уголовный Кодекс Кыргызской Республики от 28.10.2021 г. № 127 (с изм. и доп. от 10.10.2023 г.) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36675065

⁹ Ենթադրվում է, որ տվյալ դեպքում խոսքը շահադիտական նպատակի մասին է:

սահմանում նույն արարքի համար, որը կատարվել է՝ 1) երեխայի նկատմամբ, 2) խմբի կողմից, 3) խմբի կողմից նախնական համաձայնությամբ, 4) անձի կողմից՝ իր ծառայողական լիազորություններն օգտագործելով, 5) հանցավորից նյութական կամ այլ կախվածության մեջ գտնվող անձի նկատմամբ, 6) անգորշությամբ ծանր կամ առանձնապես ծանր վնաս պատճառելով, 7) կազմակերպված խմբի կողմից կամ 8) հանցավոր համագործակցության կազմում: Հանցանքը վերը թվարկված ծանրացուցիչ հանգամանքներով կատարելը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ 5-8 տարի ժամկետով, և գույքի բռնագրավմամբ:

Ներկայացված իրավակարգավորումների վերլուծությունը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ Ղրղզստանի Հանրապետության քրեական օրենսդրությամբ ևս քննարկվող հանցագործությունն առավել մանրամասն է նկարագրված: Մինչդեռ, ի տարբերություն Բելառուսի և Ղազախստանի քրեական օրենսդրության, տվյալ դեպքում նախատեսված է նաև հանցագործության նպատակը (օգուտ ստանալը), ինչը, կարծում ենք, լիովին արդարացված է: Մինևս նույն ժամանակ, սակայն, անտրամաբանական է թվում անօրինական միգրացիայի կազմակերպումը մարդու անձնական ազատության դեմ ուղղված հանցագործությունների շարքում նախատեսելը: Բանն այն է, որ անօրինական միգրանտները, որպես կանոն, այս կամ այն երկիր անօրինական մուտք կամ ելք են գործում կամ տեղաշարժվում դրա տարածքով իրենց կամքով և նույնիսկ ցանկությամբ: Ավելին, նրանք պատրաստ են լինում նաև վճարել կամ գույքային բնույթի ծառայություն մատուցել դա կազմակերպողներին: Ուստի դժվար է խոսել նշված անձանց ֆիզիկական ազատության դեմ ոտնձգելու մասին:

Բացի դրանից, դժվար է արդարացված համարել նաև Ղրղզստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի հոդված 168-ի նույն (2-րդ) մասի տարբեր կետերով ծանրացուցիչ այնպիսի հանգամանքների նախատեսումը, ինչպիսիք են քննարկվող հանցանքը՝ խմբի կողմից (2-րդ կետ), խմբի կողմից նախնական համաձայնությամբ (3-րդ կետ), կազմակերպված խմբի կողմից (7-րդ կետ) կամ հանցավոր համագործակցության կազմում (8-րդ կետ) կատարելը: Կարծում ենք՝ առավել արդարացված կլիներ նշված հոդվածի նոր՝ 3-րդ մաս առանձնացնելը և 2-րդ մասում քննարկվող հանցանքը խմբի կողմից, իսկ 3-ում՝ հանցավոր համագործակցության կազմում կատարելը նախատեսելը:

Ռուսաստանի Դաշնությունում անօրինական միգրացիայի կազմակերպման համար պատասխանատվություն է նախատեսված քրեական օրենսգրքի հոդված 322¹-ով¹⁰, որի 1-ին մասի համաձայն՝ տվյալ արարքը բնորոշվում է հետևյալ կերպ. «Օտարերկրյա քաղաքացիների կամ քաղաքացիություն չունեցող անձանց ապօրինի մուտքը Ռուսաստանի Դաշնություն, Ռուսաստանի

¹⁰ Ст. 322 Уголовный Кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 г. № 63-ФЗ (с изм. и доп. от 25.12.2023 г.) // https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/

Դաշնությունում նրանց ապօրինի գտնվելը կամ Ռուսաստանի Դաշնության տարածքով նրանց ապօրինի տարանցիկ տեղափոխումը կազմակերպելը»։ Տվյալ հանցանքը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ մինչև 5 տարի ժամկետով, և ազատության սահմանափակմամբ՝ մինչև 2 տարի ժամկետով, կամ առանց դրա:

Նշված հոդվածի 2-րդ մասն առավել խիստ պատասխանատվություն է սահմանում նույն արարքների համար, որոնք կատարվել են՝ ա) նախնական համաձայնությամբ խմբի կամ կազմակերպված խմբի կողմից, բ) Ռուսաստանի Դաշնության տարածքում հանցանք կատարելու նպատակով կամ գ) անձի կողմից՝ իր ծառայողական դիրքն օգտագործելով: Հանցանքը նշված ծանրացուցիչ հանգամանքներով կատարելը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ մինչև 7 տարի ժամկետով, և տուգանքով՝ մինչև 500 հազար ռուբլու կամ դատապարտյալի մինչև 3 տարվա աշխատավարձի կամ այլ եկամտի չափով, կամ առանց դրա, և ազատության սահմանափակմամբ՝ մինչև 2 տարի ժամկետով, կամ առանց դրա:

Ներկայացված իրավակարգավորումներից կարելի է հետևություն անել, որ Ռուսաստանի Դաշնությունում ևս քննարկվող հանցագործությունը ենթադրում է միայն օտարերկրյա քաղաքացիների կամ քաղաքացիություն չունեցող անձանց ապօրինի մուտքը ՌԴ, ՌԴ-ում նրանց գտնվելը կամ ՌԴ տարածքով նրանց տարանցիկ տեղափոխումը կազմակերպելու հետ կապված դրսևորումները: Այսինքն՝ անձի (անկախ քաղաքացիությունից կամ դրա բացակայությունից) ելքը ՌԴ-ից, նրա՝ օտարերկրյա պետություն մուտքը կամ օտարերկրյա պետությունում գտնվելն ապօրինի կազմակերպելը չի կարող պատասխանատվություն առաջացնել տվյալ երկրի քրեական օրենսգրքի հոդված 322¹-ով, ինչպես արդեն նշվել է, դժվար է համաձայնել:

Բացի դրանից, նշված հոդվածի իմաստով նույնպես քրեաիրավական որևէ նշանակություն չունեն հանցագործության շարժառիթը, նպատակը և եղանակը: Դա ևս, ինչպես արդեն նշվել է, դժվար է արդարացված համարել:

Ինչ վերաբերում է **ԵՄ երկրներին**, ապա հարկ է նշել, որ վիճակագրական համապատասխան ցուցանիշների և փորձագիտական գնահատականների համաձայն՝ օտարերկրացիների և քաղաքացիություն չունեցող անձանց մեծամասնությունը բնակվում է Ֆրանսիայում, Գերմանիայում, Նիդերլանդներում և Իտալիայում: Հիշատակված պետություններն առաջատար են նաև անլեգալ միգրանտների քանակով¹¹: Ուստի այդ առումով առավել նպատակահարմար է նախ և առաջ հատուկ անդրադարձ կատարել հենց նշված երկրների օրենսդրությամբ նախատեսված համապատասխան իրավակարգավորումների քննարկմանը:

¹¹ Ст'ю Уторова Т. Н. Компаративный анализ уголовной ответственности за преступления в сфере миграции: Дис... канд. юрид. наук. М., 2019, էջ 80:

Մասնավորապես, անօրինական միգրացիայի կանխարգելման իրավական միջոցների ֆրանսիական համակարգը ներառում է ինչպես քրեական օրենսգրքի, այնպես էլ մի շարք այլ իրավական ակտերի (աշխատանքային, առևտրային, միգրացիոն օրենսդրության) դրույթները: Ընդ որում, **Ֆրանսիայի** օրենսդրությամբ «անօրինական միգրացիայի կազմակերպում» վերտառությամբ հանցակազմ նախատեսված չէ: Քննարկվող ոլորտում սահմանված կարգի դեմ ուղղված հանցագործությունների շարքում տեղ են գտել միգրացիոն կանոնների խախտման, մարդկանց մաքսանենգության, ինչպես նաև կեղծ ամուսնական հարաբերությունների հետ կապված արարքները¹²:

Միգրացիայի ոլորտը կարգավորող հիմնական նորմատիվ ակտը Ֆրանսիայի «Օտարերկրացիների մուտքի, գտնվելու և ապաստանի իրավունքի մասին» օրենսգիրքն է¹³, որը նաև նախատեսում է անօրինական միգրացիայի կազմակերպում հանդիսացող հանցավոր արարքներ և պատիժներ սահմանում դրանց համար: Մասնավորապես, դրա L.622-1 հոդվածի համաձայն՝ ֆիզիկական անձի կողմից միգրանտներ ներկրելը և Ֆրանսիայի Հանրապետության տարածքում նրանց ապօրինի գտնվելուն նպաստելը պատժվում են ազատազրկմամբ՝ առնվազն 5 տարի ժամկետով, և տուգանքով՝ 30 հազար եվրոյի չափով:

Նշված օրենսգիրքը պատասխանատվություն է սահմանում նաև իրավաբանական անձանց համար: Այսպես, դրա L.625-1 հոդվածի համաձայն՝ տրանսպորտային կազմակերպության կողմից Ֆրանսիայի Հանրապետության տարածք ԵՄ քաղաքացիություն չունեցող անձանց ներկրելը կամ առանց հատուկ թույլտվության և տարանցման փաստաթղթերի երկրի տարածքով նրանց տեղափոխելը պատժվում է տուգանքով՝ 5 հազար եվրոյի չափով՝ յուրաքանչյուր ներկրվող կամ տեղափոխվող անձի համար: Բացի այդ, կարող է նաև կասեցվել համապատասխան կազմակերպության գործունեությունը:

Նույն օրենսգրքի դրույթներին համապատասխան՝ հանցավոր են համարվում նաև առանց համատեղ բնակվելու մտադրության ամուսնությունը կամ հայրություն (մայրություն) ճանաչելը, եթե այդ գործողությունները կատարվել են քաղաքացիություն կամ կացության կարգավիճակ ձեռք բերելու կամ արտաքսումից խուսափելու նպատակով, ինչպես նաև նշված գործընթացները կազմակերպելը: Այդ արարքները պատժվում են ազատազրկմամբ՝ 5 տարի ժամկետով, և տուգանքով՝ 15 հազար եվրոյի չափով:

Միգրացիոն կանոնները խախտելու որոշ դրսևորումների համար քրեական պատասխանատվություն է նախատեսված նաև Ֆրանսիայի աշխատանքային օրենսգրքով: Մասնավորապես, դրա L.364-3 (M) հոդվածի համաձայն՝

¹² Տե՛ս Ֆրանսիայի քրեական օրենսգիրք // <https://legislationline.org/france>

¹³ Տե՛ս Кодекс о въезде и пребывании иностранцев и о праве на убежище от 25.11.2004 № 274 // <http://www.legislationline.org/topics/country/30/topic/10>

ԵՄ քաղաքացիություն չունեցող անձին առանց հատուկ թույլտվության աշխատանքի ընդունելը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ մինչև 5 տարի ժամկետով, և տուգանքով՝ 15 հազար եվրոյի չափով՝ յուրաքանչյուր ոչ լեգալ աշխատողի համար: Առավել խիստ պատիժ (ազատազրկում՝ մինչև 10 տարի ժամկետով, և տուգանք՝ 100 հազար եվրոյի չափով) է առաջացնում նույն արարքը կազմակերպված խմբի կողմից կատարելը¹⁴:

Գերմանիայում միգրացիոն իրավախախտումների համար քրեական և վարչական պատասխանատվություն է սահմանված «Բնակության, զբաղվածության և Դաշնության տարածքում օտարերկրացիների ինտեգրման մասին» օրենքի գլուխ 9-ում¹⁵: Մասնավորապես, նշված օրենքի հոդված 96-ի դրույթներին համապատասխան՝ երկրի տարածք օտարերկրացիների ապօրինի ներկրման կամ դրան դրդելու համար նախատեսված է այլընտրանքային երկու պատիժ՝ ազատազրկում՝ մինչև 5 տարի ժամկետով, կամ տուգանք: Միաժամանակ, նախատեսված են այդ հանցագործության առավել վտանգավոր տեսակները՝ նույն արարքը շահադիտական նպատակով, կրկին անգամ կամ մեկից ավելի օտարերկրացիների նկատմամբ կատարելը:

Բացի դրանից, Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության «Ապաստան տրամադրելու մասին» օրենքով քրեական պատասխանատվություն է նախատեսված միգրանտների մաքսանենգության համար¹⁶: Նշված օրենքի դրույթներին համապատասխան՝ միգրանտների մաքսանենգությունը որպես արհեստ կամ կազմակերպված խմբի կողմից կամ զենքի գործադրմամբ կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունք դրսևորելով կատարելը, որը մարդու առողջությանը լուրջ վնաս պատճառելու սպառնալիք է պարունակում, պատժվում է ազատազրկմամբ՝ 6 ամսից 10 տարի ժամկետով:

Նույն օրենքը քրեական պատասխանատվություն է սահմանում նաև փախստականի կարգավիճակ ապօրինի ստանալուն նպաստելու համար, որը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ մինչև 3 տարի ժամկետով, կամ տուգանքով: Նույն արարքը նյութական շահագրգռվածությունից ելնելով, կրկին անգամ կամ մեկից ավելի օտարերկրացիների նկատմամբ կատարելը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ մինչև 5 տարի ժամկետով: Մինչդեռ, եթե նշված հանցանքը կատարվում է հատուկ այդ նպատակով ստեղծված բանդայի կողմից, այն

¹⁴ St' u Gesetzgebende Akte Frankreichs und der Schweiz 2005-2006 гг. об иммиграции и интеграции: сборник / перев.-сост. д.ю.н. И.В. Понкин. М.: Институт государственно-конфессиональных отношений и права, 2008, էջ 221:

¹⁵ St' u Gesetz о проживании, занятости и интеграции иностранцев в федеральной территории (Aufenthaltsgesetz – AufenthG) в редакции от 30.10.2017 // Официальный сайт Федерального министерства юстиции и защиты прав потребителей ФРГ // http://gesetze-iminternet.de/aufenthg_2004/BJNR195010004.html#BJNR195010004BJNG000101310

¹⁶ St' u Gesetz о предоставлении убежища (Asylgesetz) // Официальный сайт Федерального Министерства юстиции и защиты прав потребителей // http://gesetze-im-internet.de/asylvfg_1992/

պատժվում է ազատազրկմամբ՝ 6-10 տարի ժամկետով:

Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության քրեական օրենսգիրքը պատասխանատվություն է նախատեսում անօրինական միգրացիայի կազմակերպմանն առնչվող այնպիսի հանցագործությունների համար, ինչպիսիք են խաբեության, բռնության կամ հարկադրանքի այլ եղանակով մարդուն ԳԴՀ տարածքից դուրս հանելը (հոդված 237), փաստաթուղթ կեղծելը (հոդված 275) և հաստատապես հայտնի կեղծ կամ ոչ հավաստի տեղեկություններ պարունակող ծառայողական վկայական կամ այլ փաստաթուղթ ձեռք բերելը կամ իրացնելը (հոդված 276)¹⁷:

Նիդերլանդներում միգրացիայի ոլորտում հանցագործությունների համար պատասխանատվություն է սահմանվում քրեական օրենսգրքով¹⁸: Մասնավորապես, դրա 197a հոդվածի 1-ին մասը պատասխանատվություն է սահմանում մարդկանց մաքսանենգության համար, որը բնորոշվում է որպես Նիդերլանդների Թագավորություն անձի մուտք գործելուն նպաստելու կամ Թագավորության տարածքով նրա տարանցումը կամ ԵՄ անդամ այլ պետության տարածք մուտք գործելը կազմակերպելու հետ կապված ապօրինի գործողությունների կատարում: Տվյալ արարքը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ մինչև 4 տարի ժամկետով կամ 5-րդ կատեգորիայի տուգանքով: Նշված հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ նույն պատիժն է առաջացնում նաև Նիդերլանդներում կամ ԵՄ անդամ կամ «Ցամաքով, ծովով և օդով միգրանտների անօրինական ներս բերելու դեմ» արձանագրությունը ստորագրած այլ պետությունում ապօրինի կացության քարտ ստանալուն նպաստելը, որը կատարվել է նյութական շահագրգռվածությունից ելնելով:

Ներկայացված հանցագործությունների առավել վտանգավոր տեսակները նախատեսված են քննարկվող հոդվածի 3-6-րդ մասերով: Մասնավորապես, առավել խիստ պատասխանատվություն է առաջացնում վերը նշված հանցանքները պաշտոնական դիրքն օգտագործելով կամ որպես արհեստ կամ խմբի կողմից կատարելը, ինչպես նաև մարդկանց մաքսանենգությունը, որը հանգեցրել է մահվան:

Իտալիայի քրեական օրենսգրքում նույնպես նախատեսված են անօրինական միգրացիայի կազմակերպմանն այս կամ այն կերպ առնչվող հանցագործություններ¹⁹: Մասնավորապես, դրա բաժին 12-ում (Անձի դեմ ուղղված հանցագործությունները) տեղ են գտել հանցակազմեր, որոնք պատասխանատվություն են սահմանում ստրկության վիճակի մեջ դնելու կամ պահելու (հոդված 600) և մարդկանց առևտրի և շահագործման նպատակով նրանց տեղափոխելու (հոդված 601) համար:

¹⁷ Տե՛ս Գերմանիայի քրեական օրենսգիրք // <https://legislationline.org/germany>

¹⁸ Տե՛ս Նիդերլանդների քրեական օրենսգիրք // <https://legislationline.org/netherlands>

¹⁹ Տե՛ս Իտալիայի քրեական օրենսգիրք // <https://legislationline.org/italy>

Մինևույն ժամանակ, սակայն, Իտալիայում միգրացիոն հոսքերը և հասարակությունում եկվորների ինտեգրումը կարգավորող, ինչպես նաև անօրինական միգրացիայի կազմակերպման համար պատասխանատվություն (այդ թվում՝ քրեական) սահմանող հիմնական օրենսդրական ակտերն են 1998 թվականի մարտի 6-ի № 40 և 2002 թվականի հուլիսի 30-ի № 189 օրենքները: Դրանցից առաջինը հայտնի է որպես «Տուրկո-Նապոլիտանո օրենք», իսկ երկրորդը՝ «Բոսսի-Ֆինի օրենք»²⁰:

Վերը նշված իրավական ակտերին համապատասխան՝ միգրացիոն հանցագործություններ են համարվում այն գործողությունները, որոնք ուղղված են օտարերկրյա քաղաքացու անլեգալ մուտքը Իտալիա կամ այլ պետություն քարոզելը, կազմակերպելը կամ ֆինանսավորելը, ինչպես նաև նրան ապօրինի տեղափոխելը: Նշված հանցանքները պատժվում են ազատազրկմամբ՝ 1-5 տարի ժամկետով, և տուգանքով՝ 15 հազար եվրոյի չափով: Մինչդեռ նշված գործողությունները ծանրացուցիչ հանգամանքներում՝ 5 և ավելի անձանց նկատմամբ, տեղափոխվողների կյանքի կամ առողջության համար վտանգավոր պայմաններ ստեղծելով, խմբի կողմից, միջազգային բնույթի տրանսպորտային ծառայություններ կամ կեղծ փաստաթղթեր օգտագործելով կամ գենք գործադրելով կատարելու դեպքերում ազատազրկման ժամկետն ավելանում է՝ կազմելով մինչև 15 տարի²¹:

ԵՄ այլ երկրներում, ինչպես արդեն նշվել է, նույնպես քրեական պատասխանատվություն է նախատեսված անօրինական միգրացիայի կազմակերպման առնչվող հանցանքների համար: Գլխավորապես այն դրսևորվում է միգրանտների մաքսանենգության համար պատիժ սահմանելով: Ընդ որում, որպես կանոն, այդ արարքի հասարակ տեսակը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ մինչև երկու տարի ժամկետով, և տուգանքով, որի չափերը կախված են ապօրինի տեղափոխվող անձանց թվից: Բանն այն է, որ տուգանքը վճարվում է յուրաքանչյուր տեղափոխվողի համար առանձին, որի նպատակն է հնարավորինս ոչ շահավետ դարձնել նման արարքների կատարումը²²:

Տվյալ հետազոտության շրջանակներում որոշակի հետաքրքրություն է ներկայացնում նաև արտասահմանյան այլ երկրներում անօրինական միգրացիայի կազմակերպման համար քրեական պատասխանատվություն սահմանող իրավակարգավորումների ուսումնասիրությունը:

Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունում, օրինակ, դրանք նախատեսված են քրեական օրենսգրքում՝ «Հասարակական կարգի և կառավարման կարգի դեմ ուղղված հանցագործություններ» վերտառությամբ գլուխ 6-ի

²⁰ Տե՛ս նաև **Уторова Т. Н.** Компаративный анализ уголовной ответственности за преступления в сфере миграции. Дис. ... канд. юрид. наук. М., 2019, էջ 89:

²¹ Տե՛ս նույն տեղում, էջեր 89-90:

²² Տե՛ս նաև **Букалерева Л. А., Уторова Т. Н.** Трансграничное перемещение нелегальных мигрантов: особенности уголовно-правового противодействия в странах ЕС, էջ 65:

§3-ի («Պետական սահմանի ռեժիմի դեմ ուղղված հանցագործությունները») շրջանակներում²³: Մասնավորապես, ՉԺՀ քր. օր.-ի հոդված 318-ը պատասխանատվություն է սահմանում այլ անձի կողմից պետական սահմանն ապօրինի հատելը կազմակերպելու համար, որը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ 2-7 տարի ժամկետով, և տուգանքով: Դրան հաջորդող հոդվածներում քրեական պատասխանատվություն է նախատեսված պետական սահմանն ապօրինի հատելու նպատակով խաբեությանմբ անձնագիր, մուտքի արտոնագիր կամ մուտքի (ելքի) այլ փաստաթուղթ ձեռք բերելու համար, որը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ մինչև 3 տարի ժամկետով, և տուգանքով (հոդված 319), պետական սահմանն ապօրինի հատելու նպատակով կեղծ անձնագիր, մուտքի արտոնագիր կամ մուտքի (ելքի) այլ փաստաթուղթ տրամադրելու համար, որը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ մինչև 5 տարի ժամկետով, և տուգանքով (հոդված 320), ինչպես նաև այլ անձին պետական սահմանով ապօրինի տեղափոխելու համար, որը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ մինչև 5 տարի ժամկետով, և տուգանքով կամ կալանքով կամ հսկողություն սահմանելով և տուգանքով (հոդված 321):

Անգլոսաքսոնական իրավական ընտանիքի երկրներում անօրինական միգրացիայի կազմակերպման դեմ պայքարի քրեաիրավական միջոցները նախատեսված են ոչ թե քրեական օրենսդրությամբ, այլ տվյալ ոլորտը կարգավորող ինքնուրույն (ոչ կոդիֆիկացված) իրավական ակտերով: Մասնավորապես, միգրացիոն օրենսդրության տարբեր խախտումների համար քրեաիրավական ներգործության միջոցներ են նախատեսվում ԱՄՆ «Իմիգրացիայի և ազգության մասին» օրենքով, Մեծ Բրիտանիայի «Իմիգրացիայի մասին» օրենքով, Կանադայի «Իմիգրացիայի և փախստականների պաշտպանության մասին» օրենքով²⁴:

Այսպես, ԱՄՆ «Իմիգրացիայի և ազգության մասին» օրենքի²⁵ հոդված 274-ը քրեական պատասխանատվություն է նախատեսում անօրինական միգրացիայի կազմակերպման համար, որը պատժվում է բանտարկությամբ՝ մինչև 10 տարի, իսկ այն դեպքերում, երբ հանցավորի գործողությունները հանգեցնում են տուժողի մահվան կամ այլ ծանր հետևանքների՝ մինչև 20 տարի ժամկետով: Նույն օրենքի 274A հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում միգրանտին աշխատանքային գործունեության ապօրինի ներգրավելու համար (կախ-

²³ Տե՛ս Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության քրեական օրենսգիրք // <https://asia-business.ru/law/law1/criminalcode/code/#6>

²⁴ Տե՛ս **Урда М. Н.** Уголовная ответственность за организацию незаконной миграции по законодательству зарубежных стран // Публичное право: теория и практика применения. Вестник № 3 / 2017, էջ 45:

²⁵ Տե՛ս Закон США об иммиграции и гражданстве 1990 года (Immigration and Nationality Act 1990) [Электронный ресурс] // Официальный сайт Департамента внутренней безопасности США // <https://www.uscis.gov/ilink/docView/SLB/HTML/SLB/act.html>

ված կրկնակիությունից՝ պատժվում է տուգանքով՝ 250-ից 10 հազար ԱՄՆ դոլարի չափով), իսկ 274C հոդվածը՝ մուտքի, ելքի և երկրում գտնվելու թույլտվություն սահմանող փաստաթուղթ կեղծելու համար (պատժվում է տուգանքով՝ 250-ից 5 հազար ԱՄՆ դոլարի չափով յուրաքանչյուր կեղծված փաստաթղթի համար):

Մեծ Բրիտանիայի «Իմիգրացիայի մասին» օրենքը²⁶ քրեական պատասխանատվություն է նախատեսում անօրինական միգրացիայի կազմակերպմանն առնչվող մի շարք արարքների համար: Մասնավորապես՝ երկրի տարածք օտարերկրացիների ապօրինի մուտք գործելուն ուղղված օգնություն ցուցաբերելու (հոդված 24), ապաստան հայցող անձանց շահադիտական նպատակով օգնություն ցուցաբերելու (հոդված 25), մուտքի արգելքի պարագայում երկիր մուտք գործելուն օժանդակելու (հոդված 25a):

Կանադայի օրենսդրությունն առանձնանում է անօրինական միգրացիային հակազդելուն ուղղված քրեաիրավական տարատեսակ կարգավորումների լայն շրջանակով: Մասնավորապես, «Իմիգրացիայի և փախստականների պաշտպանության մասին» Կանադայի օրենքի²⁷ հոդված 118-ը քրեական պատասխանատվություն է սահմանում առևանգման, խաբեության, մոլորության մեջ գցելու կամ բռնության սպառնալիք գործադրելու եղանակով պետության տարածք անձանց մուտքը կազմակերպելու համար: Տվյալ արարքի կատարման համար շատ խիստ պատիժ է նախատեսված՝ ընդհուպ ցմահ ազատազրկում:

Վերը նշված օրենքի մի շարք այլ հանցակազմերով պատասխանատվություն է նախատեսվում նաև Կանադա մուտք գործելու իրավունք սահմանող փաստաթղթեր չունեցող անձանց տվյալ պետության տարածք ապօրինի մուտք գործելուն հակելու կամ ցանկացած եղանակով նպաստելու տարատեսակ դրսևորումների համար:

Հետաքրքրարժան է նաև, որ մեր հարևան **Իրանի Իսլամական Հանրապետությունում** մինչ օրս չի կատարվել անօրինական միգրացիայի կազմակերպումը քրեականացնելու որևէ փորձ: Մասնավորապես, ԻԻՀ «Իսլամական քրեական պատիժների մասին» օրենքը չի պարունակում տվյալ արարքի համար պատասխանատվություն սահմանող իրավակարգավորում: Այլ կերպ ասած՝ այս երկիրը դասվում է այն պետությունների շարքին, որտեղ անօրինական միգրացիայի կազմակերպումը չի դիտարկվում որպես հանրորեն վտանգավոր երևույթ²⁸:

²⁶ Տե՛ս Закон Великобритании об иммиграции 2016 года (Immigration Act 2016) [Электронный ресурс] // Официальный сайт Национального архива Великобритании // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2016/19/section/35/enacted>

²⁷ Տե՛ս Immigration and Refugee Protection Act (S.C. 2001) // Government of Canada // URL: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/I-2.5/FullText.html>

²⁸ Տե՛ս **Андрюшенков В. А.** Ответственность за организацию незаконной миграции в нормах зарубежного уголовного законодательства // Алтайский юридический вестник № 2 (14) 2016, էջեր 84-85:

Եզրակացություններ

Ամփոփելով հետազոտությունը՝ եզրակացնում ենք.

– Ի տարբերություն Եվրասիական տնտեսական միության երկրների, որոնց պարագայում հանցակազմ, պատիժ կամ քրեաիրավական ներգործության այլ միջոց նախատեսող նորմերը կարող են կիրառվել միայն քրեական օրենսգրքում ընդգրկվելուց հետո, թե՛ ռոմանագերմանական և թե՛ անգլոսաքսոնական իրավական ընտանիքների երկրների մեծ մասում գործում են առանձին ոլորտներ կարգավորող այլ (ճյուղային) նորմատիվ իրավական ակտեր, որոնք նաև քրեական պատասխանատվություն են սահմանում դրանցում նախատեսված արգելքները խախտելու համար:

– Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության քրեական օրենսդրությամբ պատասխանատվություն է նախատեսվում ինչպես այլ անձի կողմից պետական սահմանն ապօրինի հատելը կազմակերպելու, այնպես էլ պետական սահմանն ապօրինի հատելու նպատակով խաբեությամբ անձնագիր, մուտքի արտոնագիր կամ մուտքի (ելքի) այլ փաստաթուղթ ձեռք բերելու կամ տրամադրելու և այլ անձին պետական սահմանով ապօրինի տեղափոխելու համար: Նշված հանցագործությունների պարագայում, ազատազրկման կամ կալանքի հետ մեկտեղ, որպես պարտադիր լրացուցիչ պատիժ, սահմանված է տուգանքը:

– Անգլոսաքսոնական իրավական ընտանիքի երկրներում անօրինական միգրացիայի կազմակերպման դեմ պայքարի քրեաիրավական միջոցները նախատեսված են ոչ թե քրեական օրենսդրությամբ, այլ տվյալ ոլորտը կարգավորող ինքնուրույն (ոչ կոդիֆիկացված) իրավական ակտերով: Այսպես, միգրացիոն օրենսդրության տարբեր խախտումների համար քրեաիրավական ներգործության միջոցներ են նախատեսում ԱՄՆ «Իմիգրացիայի և ազգության մասին», Մեծ Բրիտանիայի «Իմիգրացիայի մասին», Կանադայի «Իմիգրացիայի և փախստականների պաշտպանության մասին» օրենքները:

– Մեր հարևան Իրանի Իսլամական Հանրապետության «Իսլամական քրեական պատիժների մասին» օրենքը չի պարունակում անօրինական միգրացիայի կազմակերպման համար պատասխանատվություն սահմանող իրավակարգավորում: Տվյալ երկիրը դասվում է այն պետությունների շարքին, որտեղ քննարկվող արարքը չի դիտարկվում որպես հանրորեն վտանգավոր երևույթ:

СЕРГЕЙ АРАКЕЛЯН, НАРЕК АРУТЮНЯН – Ответственность за организацию незаконной миграции по уголовному законодательству зарубежных стран. – В статье рассматриваются вопросы, связанные с особенностями правовых норм, предусмотренных в уголовных законодательствах ряда зарубежных стран, которые устанавливают ответственность за организацию незаконной миграции. В данной связи проводится анализ соответствующих законодательных актов государств – членов Евразийского экономического союза (ЕАЭС), Европейского союза (ЕС), а также ряда других зарубежных

стран (Соединенных Штатов Америки, Китайской Народной Республики, Великобритании, Канады, Австралии, Исламской Республики Иран).

В частности, подчеркивается, что в отличие от государств – членов Евразийского экономического союза, в большинстве упомянутых зарубежных стран ответственность за рассматриваемое преступление устанавливается не только Уголовным кодексом, но и другими нормативными правовыми актами, регулирующими отдельные отрасли общественных отношений.

Кроме того, авторы статьи в то же время обращают специальное внимание на то обстоятельство, что в Законе об исламских наказаниях Исламской Республики Иран, соседней с Республикой Армения, не предусмотрены нормы, устанавливающие ответственность за организацию незаконной миграции. В связи с этим подчеркивается, что данная страна относится к тем государствам, в которых организация незаконной миграции не рассматривается как общественно опасное, преступное явление.

Ключевые слова: *незаконная миграция, организация незаконной миграции, уголовный кодекс, преступление, уголовная ответственность, наказание, уголовное законодательство зарубежных стран*

SERGEY ARAKELYAN, NAREK HARUTYUNYAN – *Responsibility for the Organization of Illegal Migration under the Criminal Legislation of Foreign Countries.* – The article discusses issues related to the peculiarities of legal norms provided for in the criminal legislation of foreign countries, which establish responsibility for the organization of illegal migration. In this regard, an analysis of the relevant legislative acts of the member states of the Eurasian Economic Union, the European Union, as well as a number of other foreign countries (USA, People's Republic of China, UK, Canada, Australia, Islamic Republic of Iran) is carried out.

In particular, it is emphasized that, unlike the countries of the Eurasian Economic Union, in most of the mentioned foreign countries, responsibility for the discussed crime is established not only by the Criminal Code, but also by other legal acts regulating certain spheres.

The authors also pay special attention to the fact that the Law on Islamic Punishments of the Islamic Republic of Iran, neighboring Armenia, does not provide for legal norms establishing liability for the organization of illegal migration. In this regard, it is emphasized that this country is one of those states in which the organization of illegal migration is not considered a socially dangerous, criminal phenomenon.

Key words: *illegal migration, organization of illegal migration, criminal code, crime, criminal liability, punishment, criminal legislation of foreign countries*